

עלומים

4/140 א

24-7-100
כרך חג הולדת
צ' באייר

א.
כה כי אתה בגטו זה
עם עלובים ומרודים,
מכל סמטה עולה שאון
של צעדי אדם כבדים.

כה, לפחות, רואה אני
הגטו פה, בעיר נדחת,
זה קילומטר מרובע,
פנת עולם גדוהה, נשפחת.

ב.
מושל המות בעולם
לחטוף כל איש הוא חש,
גם אלה שנשארו חטמם
ולעגו לרש.

אף יום לבוא ושוב לקום
הצדק, ושנית
למפק מדבש לחמו המר -
לחמו של העני.

מירוסלב קושק
(מתור: "אין פרפרים פה")

24.4.1960

א א א

צדק מר הלבנתא

3 בא"ר

4/140 מספר 811

מעט אצט

אלהקורא

העלון הפעם מוקדש כולו לשואה. העלינו בו מספר בעיות חשובות מתוך מכלול הבעיות הקשורות לנושא ניסינו לעמוד עליהן בצורה צנועה. אך עקר מטרתו להעלות היריחוים ומחשבות בעקבות הדברים שהועלו בו.

עשינו משאל בין כמה חבר'ה מאיתנו על יחסינו ובישתנו - לשואה ולגרמנים. השאלות תראינה קטות, והתשובות שאינן ממצות את הבעיות כולן. קשה לרדת לעומקן של הבעיות, אך חשבנו שהעונים עשו בלבם חשבון נפש מעמיק יותר. אנו מקווים שגם הקוראים בקוראם את הדברים האלה, יחדרו במידת-מה עמוק יותר, וזאת כן, הרי שהשגנו את מה שרצינו.

בנושא "הילד והשואה", שהוא אחד מהצדדים הקרובים לנו ביותר, הכנסנו כמה קטעים שניכתבו בעצם ימי המלחמה, מעניין לעמוד על המחשבות והבעיות שעלו בפני נער בשואה, ביטחו לכל מיני דברים (כמו: טבע, או החיים עצמם) שלכאורה הם ניראים לנו כל-כך מובנים וקרובים. וודאי שאין דבר כתוב כנה יותר ואמיתי יותר מהנכתב ביומן. לכן בחרנו קטעי יומנים אפיניים לנער היהודי בשואה.

יש בעלון קטעים מתוך עבודות הסיכום של כיתה י' מלפני שנה שהיו מוקדשות להרבה נושאים מתוך נושא השואה. את העבודות בחרנו לפי קו מסוים. אלה הם לא היבורים שלמים, אלא רק קטעים מתוך העבודות הגדולות.

לא נותר לנו אלא לומר, שנעשה פה ניסוך צנוע מאוד להעלות ולתת משהו משלנו על הנושא הגדול שניקרא - השואה.

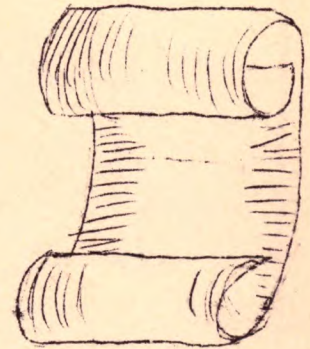
המערכת.

לזכור ודבר לא לשכח ?

1. מה יחסך לאימרה "לזכור ודבר לא לשכוח" - האם צריך לזכור את הכל, באיזו מידה צריך להעלות את הנושא כל פעם מחדש, או שהגישה לנושא צריכה להיות כאל עניין ששייך רק לה סטוריה.
2. באיזו צורה אתה ניגש לנושא הזה: האם אתה מתעניין בו כמה שיותר, או שהנושא קשה וכבד מדי בשביל להתמודד איתו.
3. האם אנו צריכים להעלות את הנושא פעם אחת בשנה (ובמשך השנה להתעלם ממנו בצורה מטויימת) או שהנושא צריך לעמוד תמיד בפנינו ביחסנו לגרמניה ולעם הגרמני.
4. מה יחסך לגרמניה: העם הגרמני, הנוער, למסחר עם גרמניה.
5. האם היהודים הלכו כצאן לטבח?

לנוער הישראלי אין נגיעה לנושא

"לזכור ודבר לא לשכוח" - האימרה נכונה ורצויה תמיד. אולם לא ככוונת רבים: שנאה עיוורת, חסרת התחשבות ב- הווה ובעתיד הנבנה. עניין זה, שייך לה סטוריה, אולם, להתיחסות אליו יש ערך חיוני, מכיוון שיש חשש רציני שה סטוריה זאת תהפוך בעתיד (אני לא רוצה להגזים), למציאות, ולכן, אני רואה ערך כלל אנושי להתיחסות מ- עמיקה, ללימוד רציני של נושא השואה, בעיקר מהצד של הנושא האנושי, שגרם לשואה עם גרמניה, המוסר שלו, האידיאולוגיה שלו וכו'. לשם מניעת שואה נוספת (לא הכרחי בממדים של השואה הזאת) ולשם העשרת והעמקה של היסודות האנושיים שלנו ושל כל העמים.

אני מצטער להודות שהנושא אינו מעניין כמעט שאיני מרגיש נגיעה אליו. ואני מרשה לעצמי להגיד שזהו גם מצב כולנו, הנוער, שלא עבר את השואה ושלא חי את הדאגה, את המתח של קרובי-הקורבנות והעם היהודי בכלל בזמן המלחמה, ואני חושב שהאשם הוא בזה שהעבירו לנו נושא זה מהצדדים הפחות חשובים שלו, כמו היסטוריה משעממת.

אנו צריכים לעסוק בנושא בנפשנו במשך כל השנה. ואנו צריכים להעלות את הנושא גם פעם אחת מיוחדת בשנה, כאות זיכרון כללי של כל האומה והעם היהודי-די. לאות זה יש ערך בפני עצמו, אולם לא ערך מספיק. הערך האמיתי הוא בנ כוס הנושא על כל הכרוך בו. הנושא צריך להיות חלק ניכבד ביחסינו לעם הגר-מני, אולם, כאשר השאלה היא אם לפגוע בזכר הפשע או לפגוע בבטחון קיומנו, עלינו לפגוע בזיכרון הפשע ולקנות את הביטחון במחיר חוב מוסרי, שבעתיד נקווה שנוכל לפרוע אותו.

דמותו של העם הגרמני כיום ניראית בעיני שלילית ביותר, הוא ניראה לי כעם של "נתח הבשר", עדיין תופס את מקום רוב הערכים האנושיים, וניראה לי שהבדל בין גרמניה של המלחמה וגרמניה של עכשיו הוא התפכחות מהשחצנות,

יחסי למסחר עם גרמניה הוא כפי שאמרתי מקודם, אם יש בכך צורך חיוני לקיומנו צריך לקחת אותו על עצמנו. אך אין לי ידיעות מספיקות בשביל לגבש דעה בעניין.

באם אדם וכיבשה חד הם, הרי שאז הלכו היהודים כצאן לטבח. ואולם, אם לא, הרי שהלכו כהמון אדם לקראת הבלתי ידוע. ותנהגותם מורכבת ממספר רב של יסודות פסיכולוגיים, ומאוחר יותר ביולוגיים. ניראה לי שהם הלכו כבני-אנוש רגילים במקרה זה. ואינני אומר כלאום רגיל, מכיוון שאפילו התודעה הלאומית שלהם לא היתה מפותחת. אורי א (י"א)

ח י ב י ם ל ז כ ו ר

לדעתי, לא רק שיש לזכור, חייבים לזכור. הלוואי ולא היינו צריכים לזכור, הלוואי ולא היו מזכירים לנו בעיתונות שעדיין לא פסקה האנטישמיות. שעדיין היהודי בגולה ובארץ אינו כה שאנן ובטוח שיכול הוא לזרוק את העבר מאחורי גבו ולשכוח. ובאמת, כאשר מעבירים את הנושא, חייבים להדגיש: אין כאן סיפורי זוו-עות לילדים, ולא עניין השייך להיסטוריה בלבד. זה קרה, זה התרחש לא מזמן ע"י בני-אדם, אם אפשר לקרוא להם כך. כמונו, לפחות מאותו חומר, אם לא בעלי אותו רגש. שחלקם עדיין נפוצים ברחבי גרמניה והדור הצעיר מתחנך על ברכיהם. שעדיין קיימת האנטישמיות בכל חור בעולם, מעל האדמה ומתחתיה, וחייבים אנחנו להיות ערים וקשובים בעזרת ידיעות העבר למען זמננו. אף כי מותר לקוות ולהאמין שבדבר מעין זה לא ייתכן שיקרה ומובטח שלא יחזור פעם נוספת.

לדעתי אין ה"לזכור ודבר לא לשכוח" מתנקש וסותר את הקשרים המסחריים שנוצ-רו עם גרמניה. אמנם אישית יש בי התנגדות לבל קירבה אל גרמניה, אך כנראה שה-ארץ על כל בעיותיה, איננה יכולה, ואולי גם איננה צריכה לוותר על גרמניה, הן מבחינת ייצוא והן מבחינת ייבוא. לעומת זאת, נתון לשיפוטנו ה"לא או כן" ק-רים עם הנוער הגרמני. אינני יודעת אם הייתי יכולה ליסב יחד לפגישה עם קבו-צת נוער גרמני. פשוט עקב החינוך וראיית המשפחות אשר כל אחת מהם נוגעה ביד הנאצית. וכאן באה ועולה שוב השאלה, האם אותו רגש נכון, האם החינוך צריך לה-יות כך, שאראה בכל גרמני משהו שלילי?

אינני יודעת אם התאריך "לזכור עד דור עשירי", הוא המתאים, אך לפחות ב-דור השני, אם עדיין נטוע בליבנו איזה רגש כלשהו נגד העם הגרמני, אין צורך בחיסולו, אין צורך במאמצים להשכחת תקופת האימים מקרבינו והטפה לגרמניה אח-רת. אם אין ברירה, אלא לקטור קטרים מסחריים עם גרמניה, אין הכרח בקטרים ידידותיים בין הנוער. אם נרצה או לא, דור עשירי יתרחק במידה כה רבה מתקופה זו, שיהיה מקום בליבו גם לקטרים אחרים מאשר מסחר. כעת נשמור ידידותנו לאלה שלא נלווה אליהם רגש אימה וגועל נפש.

כה רבות שמענו על מעשי גבורה, שקשה להעלות בכלל את השאלה - האם הלכו היהודים כצאן לטבח. עמים שלמים, גדולים וחזקים, מגובשים ומקובצים במקום אחד יושבים על אדמתם, משופעים בנשק, בעלי צבא מאומן וסדיר נכנעו במהירות לגרמ-נים ולא התקוממו, אלא רק בסוף המלחמה. והעם היהודי, שהיה מפוזר בתוך עמים, מוקף שונאים, ללא יכולת להשיג נשק, כחיה כלואה בתוך הגטו, בתנאי-חיים נור-אים, תחת השפלה ודיכוי, האם אפשר לצפות ממנו להתנגדות כל שהיא למכונות המשוכ-ללות, לחיות הגרמניות המהלכות מצוידות בנשק? למרות כל זאת, ידוע על מעשי-גבורה של יחידים, של קבוצות ושל ילדים, ביצרות ובסחנות, בידיעה על המות הבטוח הצפוי להם. ואחרי כל זאת, אפשר לשאול את השאלה הנ"ל? ואף אם היה זה נכון, והיהודים היו הולכים כצאן לטבח, לא הייתי יכולה לחזק את הטענה...

רצוי ליצור קשרים עם הנוער-הגרמני

+++++

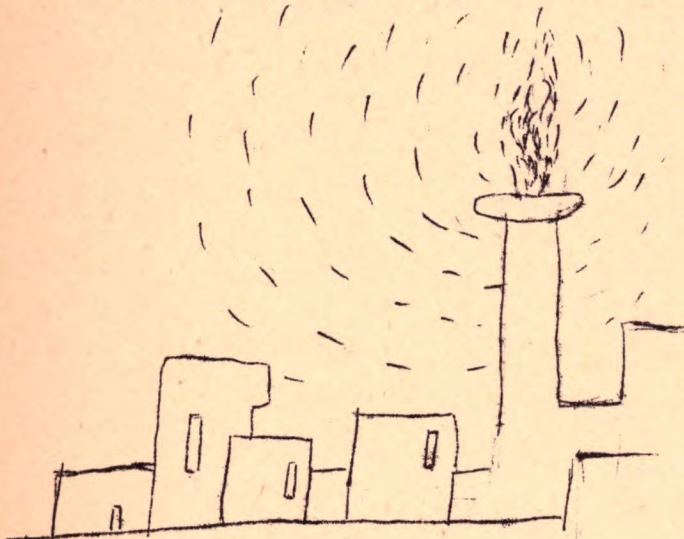
אסור לשכוח את מה שעוללו הנאצים, לכן אי אפשר גם להתיחס לכך כאל מאורע היסטורי בלבד, אך אסור לחיות כל הזמן עם אותו הזיכרון שמו צל-שפיע על כל מהלך החיים.

לדעתי הגישה לנושא משתנה עם הגיל. בכיתה ט' קראתי והתענינתי בו הרבה, אולם כיום כמעט ואינני קוראת על כך, מלבד מעיתונות ומאורעות אקטואליים העוסקים בנושא. (משפטים ועדויות).

אי אפשר להתעלם מהנושא במשך השנה כי הוא צץ בשטחים שונים. בשיווק פרחים לגרמניה, ייבוא מומחים, קשרי תרבות וכדומה. הנושא אינו יכול להידחק לקרן זווית, כי הוא קשור לחיינו היום יומיים.

יחסי לגרמניה עדיין לא ברור לי לגמרי, אני בעד יחסים נורמליים ויש לי הסתייגויות בשטחים שונים - אני חושבת שיש להצטער על כי התחלנו בקשרים כלכליים עם גרמניה, אך עכשיו אחרי שהתחלנו כבר, איננו יכולים לסגת, ואי אפשר (לפחות בשטח הכלכלי, בו אנו תלויים הרבה בגרמניה), להסת-ייב מענף מסויים של שיווק ובענף אחר לא (ורדים).

לעומת זאת, אני חושבת שאפשר, ול-דעתי אפילו רצוי, לייצור חילופי נוער בינינו לביין גרמניה, כדי ללמד אחד על השני את החיוב וגם את השלילה.

יעל (2)

יחס הדור הצעיר שונה מיחס הדור הבוגר

חובתנו היא לזכור ודבר לא לסכות -

אך יחד עם זאת אנו חייבים להמשיך ולחיות, ומתוך כך חייבים להתנהג על פי החנאים אשר מכתיבה לנו המציאות.

אנו חייבים לזכור את העוול הנורא שנעשה לעמנו, אך יחד עם זאת - להקים מדינה, לבסס אותה. לשם כך נחוצים לנו קשרים כלכליים עם מדינות מבוססות, ואחת מהן היא גרמניה.

הנושא צריך להיות מועלה כל העת ולהיתבטא בעיקר ביחסינו הריגשיים עם גרמניה וכן בעצרות, כנסים וכו'.

אני חושבת שהדור הצעיר אשר לא חי בתקופת המלחמה, איננו יודע כיצד לגשת לנושא. הבעיה אינה נעוצה בשאלה, האם החומר כבד מדי או חסר ערך, אלא בכך שהדור הצעיר איננו מסוגל לתפוס את ההיקף העצום והנורא של התקופה. הוא אי-נו מסוגל להכניס עצמו לאווירת התקופה. הוא אינו חודר לתקופה, הוא מרחף מעליה. יחסו האישי של הדור הצעיר איננו חדור אותה איבה ושנאה כיחס המבוגרים אשר חזו את התקופה משרם; יחסי אל הגרמנים נובע רק מהשפעת הדור המבוגר אליו. יחסנו לתקופה צריך להתבטא ביחסנו עם העם הגרמני.

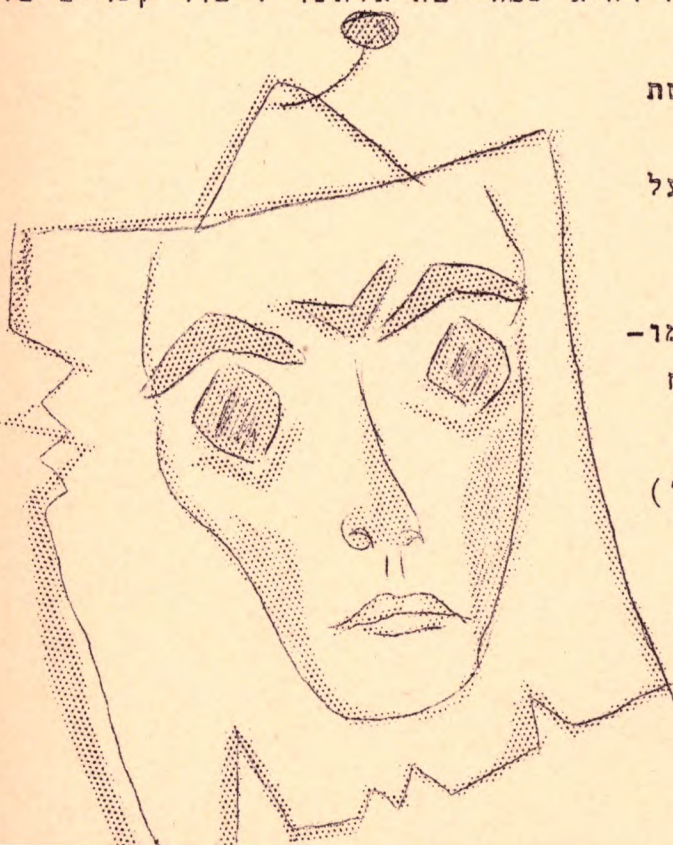
איננו צריכים לקשור עם גרמניה קשרים רוחניים, בכך נבטא את יחסינו אל העם ה-גרמני כעם ולא אל הדור שערך את המלחמה. אך מבחינה כלכלית אנו עומדים בפני חוסר ברירה.

גרמניה מבוססת מבחינה כלכלית. איננו יכולים לנהוג כמענישים מאחר ואנו זקוקים לה. אנו מוכרחים לבנות מדינה והיא שמחייבת אותנו ליצור קשרים כל-כליים עם כל ארץ המוכנה לעזור לנו.

על כן אנו נאלצים לקבל את ידה המושטת של גרמניה, גם אם מניע אותה הנסיון להשקיש את מצפונה, ולכפר בצורה זו על מעשיה בעבר. שעה שאנו איננו מוכנים לראות בכך כפרה על כל שהיה.

שנים רבות תחלופנה עד כי נהיה מוכנים ליצור קשרים שאינם בבחינת הכרח לקיומנו.

ורד (י')

א ס ו ר ל ה י ת פ ס ל ר ג ש נ ו ת

יחסי לאימרה "לזכור ודבר לא לשכוח" הוא יחס מאוד כולל, כלומר לגבי, האימרה אינה מתייחסת אך ורק לקורבנות הנאצים, אלא כוללת בתוכה בעי-קרא את בעיית גרמניה כיום, את השואה ואת בעיית היהודים בגולה כיום. לכן, ני מתנגד באופן עקרוני ליום הזיכרון שנהוג במדינה ולאופי ה-"יזכור" ועצרת הזיכרון זנהוגה במשק. דעתי, שיום הזיכרון צריך לשאת אופי יותר עיוני ולגעת ביותר בעיות המעסיקות בייחוד את הדור הצעיר כיום.

הנושא הוא רב-גווני ישנם שטחים שאני מתעניין בהם באובייקטיביות - מסוימת וישנם שטחים, בעיקר הנוגעים בהסמדת היהודים, שאני מתעניין בהם באותה מידה. ההתמודדות היא כבדה ומדכאת, כיוון שאני שם את עצמי במקום אותם יהודים.

לדעתי אנו צריכים להעמיד לנגד עינינו את השואה בכל קטע מהדרך לקשרי-רת היחסים, אך אסור להיחפס לרגשנות וקוננות, אלא להיות מציאותיים.

קשה לי להתייחס לבעייה של "הכצאן לטבח?". ראוי לציין את העובדה שלמעלה מחמשה מיליון יהודים הלכו כצאן לפני הגרמנים, מסיבות שונות, הן פסיכולוגיות, שנבעו מפעולות הגרמנים לדיכויים הרוחני של היהודים, והן סיבות חומריות שבאו כתוצאה מהוסר אמצעי הגנה, נשק וכו'.

אך צריך להתייחס אל מעט המרידות שהיו בהערכה כפולה עקב התנאים בהם בוצעו - אך אני חוזר על דברי: אין ביכולתו של אדם שלא היה באו-תם מצבים, לשפוט דבר.

מתי (י')

ג ד ר

עַל דַּעַת עֵינַי שָׂאֵנִי שָׂרְאוֹ אֶת הַשְּׂכּוּל
וְעַמְסוֹ זַעְקוֹת עַל לִבִּי הַשְּׁחוּחַ,
עַל דַּעַת רַחֲמֵי שְׁהוּרוֹנֵי לְמַחּוּל,
עַד בָּאוּ יָמֵינוּ שְׂאֵימוֹ מְלִסְלוּחַ,
נְדַרְתִּי הַנְּדָר: לְזַכּוֹר אֶת הַכֹּל,
לְזַכֵּר - וְדַבֵּר לֹא לְשַׁכַּח,

דָּבָר לֹא לְשַׁכַּח - עַד הַדּוֹר עֲשִׁירֵי,
עַד שׁוֹף עֲלִבוֹנֵי. עַד כָּלֶם, עַד כָּלֶהֶם,
עַדִּי יִכְלוּ כָּל שְׂבִטֵי מוֹטְרֵי. - - -
קוֹנֵם אִם לָרִיק יַעֲבֹר לַיִל הַזֶּעֶם,
קוֹנֵם אִם לְבִקְרָא אַחֲזֹר לְסוּרֵי
וּמְאוֹם לֹא אֶלְמַד גַּם הַפְּעֵם.

ראשונים ללבנה

ראשונים לטבח האיום ולשואה באירופה היו הילדים.
החל מהגיל הרך ביותר - חודשים, שבועות, ימים - בני
גיל זה היו הילדים שנהרגו באקציות למיניהן.
הילד ראה את השואה בהשתקפותה הראשונית, כלומר,
כמות שהיא ולא חשב כי הסיפורים והשמועות אינם נכונים.
מהרגע שגררוהו בכוח מאימו, הרגיש הילד הפעוט כי שואה
מתחוללת על ראשו.
הילדים לא קיוו שההרג יפסח עליהם, לכן הם לא חשבו
להישאר בארצותיהם וכל תיקוותיהם היו להגיע לא"י ולבנות
מדינה יהודית.
הילדים רצו לחיות, וחילפו את החיים בכל מקום ובכל
צורה, אולם להתכחש לעמם, ליהדותם ולחברתם לא התכחשו.
חנה. (י)

... "כאשר נתלה אותו האדם, לא פחדתי עוד מן המוות, אחת היא אם המדובר במו-
תו של אחר או במותי שלי עצמי, אך בשום אופן לא יכולתי להשלים עימו. רציתי
לחיות בכל מחיר ואני הרגשתי שמשהו בקרבי זועק: חי! חי! לא היה בי כוח
להתגבר על-כך ולא יכולתי להרגע הייתכן כך להתמסר, כתלוי זה, מיואש וניכ-
יע, למוות - זוהי גבורה? ואף אני גיבורה כזו? לאו. לחיות רציתי!"

מיומן יאנינה השלם

... "ראיתי את אבא בקרון האחרון, שטוף דמעות, הסתכלתי אחריו עד שנעלם
בפרשת הדרכים, רק עכשיו פרצתי בבכי מחלחל, וחשתי מה עמוקה אהבתי אליו,
עכשיו הרגשתי כי מה שכתבתי באחד במאי, כי אין הוא אוהב אותי, אינו אלא שקר
מוחלט. את היקר ביותר שהיו לנו בחיינו לקחו ממנו"

"האביב סוף סוף הגיע. אלה הרעבים והרזים (כמוני, למשל) אינם יכולים מיד להעשות "קיצים" ממש. אבל מעילי-החורף בכל זאת כבר הושמו בארונות. הכל נתייבש, ועולים ריחות ניפלאים, המזכירים את הימים שלפני המלחמה - עד כדי התכווצות הלב.

לעזאזל! מתחשק לו לאדם לבכות, לזכר הימים ההם".

מיומן דוד שיראקוביאק.

ה י ל ד

הילד הפעוט ביותר בגיטו, מבין כבר בשנותיו הראשונות מה פירוש כל המושגים: גיטו, אקציה, מחנה השמחה וכו'. הוא לו-מד מהמציאות ואיננו מאמין בהוריו ולא בוטח בהם שיסתירוהו בשעת האקציות. הוא רוצה לעמוד לבד מול העולם הזה, לתפוס את מקומו בגיטו ולהשתוות במאבקו למבוגרים.

הילד בגיטו בעל דימיון מפותח. הוא בונה לו עולם טוב ואור בו. הוא חולם על דברים מופלאים. חלק ניכר מחלומותיו מוגשמים במספר השעות המועט שהוא נימצא בבית הספר, שם שוכח הילד את עצמו ואת מצבו, הוא מהווה עם הוריו משפחה אחת המנסה לטשטש את המצב העגום ולהשתחרר ממנו מעט.

הילדים מתבגרים לפני גילם. מוטלת עליהם אחריות מקסימלית אשר מקצרת את ילדותם, הם חושבים, פועלים ומארגנים את עצמם ואת חברתם כמבוגרים ממש. הילדים לא רק שמחקים הם את הציבור המבוגר מבחינת הלך מחשבתם ורצונם, הם גם מנסים לשתף את עצמם בגורם המבוגר, ולבצע את אותן העבודות.

בעיה רצינית ביותר, מהווים הילדים העזובים-היתומים. הללו מתאחדים בכנו-פיות שודדים, גונבים ומתפתים ע"י אנשי-העולם התחתון, והם מהווים את הצדק-בלתי חיובי של החברה.

עירית.

"בכל אשר אני עושה זוכרת אני את האחרים שאינם עוד. וכאשר אני פורצת בצחוק נאלם צחוקי באמצע. ואני עומדת מבוהלת ואומרת בליבי, כי בושה היא שאני כה שמחה. אך כלום עלי לבכות כל היום? לא, זאת לא אוכל, והעצבות הזאת ודאי תחלוף".

.... "אין זה פרי דמיוני כשאני אומרת כי מראה השמיים, העננים, הירח והכוכבים כי כל זה מרגיעני וממלאני ציפיה. הטבע מכניע אותי ונוטע בי אומץ לב לקראת כל מכה חדשה.

נגזר עלי לא לראות את הטבע אלא בעד חלונות מאובקים ומכוסים בוילונות מלוכלכים. אין זה תענוג גדול להסתכל בטבע בעד חלונות כאלה".

"מי הטיל עלינו כל אלה? מי העמיד את היהודים מחוץ למחנה כל העמים? מי המיט עלינו את כל הסבל הזה? אלוהים הוא אשר עשה אותנו כך, ואלוהים הוא אשר ירימנו מן התהום ויגאלנו. יבוא יום והיהודים לא יהיו עוד נידונים לכלייה אלא מופת לעולם.

לעולם לא נוכל להיות הולנדים בלבד, או אנגלים בלבד, תמיד נהיה מלבד זאת גם יהודים, ורוצים אנו להיות יהודים".

אנה פרנק

המשיכה לכתיבת יומנים אצל ילדי השואה היתה הבדידות. הם כותבים את יומנם מתוך כך שאין באפשרותם לספר למישהו את סוד ליבם. ורק בפני היומן יכולים לספר ולגלות את שאיפתם ואת כל הקשור להם.

אנה פרנק שקשריה עם אמה מרוחקים ואין הבנה הדדית ביניהן, אין היא יכולה להסיח בפניה, או לדבר איתה על עניינים שנערה בגילה דורשת. לכן מוצאת את מקום סיפוקה ביומן בו היא כותבת את כל המתרחש בליבה, ומשאלות חייה.

דמותה של אנה משחנה בעקבות החיים. עם המעבר למחבוא נגמרת תקופת ילדותה והיא נעשית רצינית יותר, ומגבשת לה דעה על עצמה, ועמה. האהבה הנובסת בה, פותחת תקופה חדשה בחייה בה היא נעשית יותר אמיצה ופחות בודדה. אומץ ליבה, הגבורה ושמחת החיים שבה - כל אלה נתנו לה את הרצון להמשיך החיים.

אנה מעלה כמה פעמים ביומנה את בעיית היהודים, ושואלת את עצמה מדוע גורל היהודים שונה מגורל יתר העמים. את מסקנתה היא מוצאת בפיתרון ללכת מעמה ולהיות הולנדית.

אנה רצתה להמשיך את חייה ולהשיג משהו בחייה, אך המוות קצר אותם.

"אני רוצה להוסיף לחיות, ולהיות גם לאחר מותי" -

אמרה אנה, ואמנם היא השיגה את מטרחה, היא נעשתה דמות סימלית לתקופת השואה.

הייתי אז בת 13

" על רגשות קשה לי לספר, לכן אגע בעיקר בעובדות" - בדברים אלה הקדימה מיכל אפרת את השיחה כשבאנו לשמוע ממנה על "התקרפה ההיא".

כאשר אנו קוראים על מאורעות הימים ההם בספרים ובתעודות, איננו יכולים שלא לחוש בזרות ובחוסר האימוץ המתעוררים בנו למקרא הדברים. קשה לנו, לנערים שלא היה להם שום מגע חי עם המאורעות, לתפוס את כל האימה ההיא. יש סכנה על כן, שהדברים יהפכו לגבינו להיסטוריה רגילה הכתובה בספרים. השיחה עם אדם היושב ופועל בתוכנו, אדם שעבר על בשרו את הדברים, יכולה ליצור בינינו לביין המאורעות אותו קשר חי, אנושי, שרק דרכו נוכל אולי לרדת למשמעותם של המאורעות ההם.

מיכל סיפרה על תקופה שמשתרעת מפלישת הגרמנים לצ'כיה ועד עלייתה ארצה. "הגרמנים נכנסו לצ'כיה במרץ 1939, תיכף למחרת הורגש הטרור (אז גורשתי מבית-הספר), הטילו עלינו הגבלות רבות: איסור בגישה למקומות ציבוריים (בתי-קולנוע, גנים, בריכות וכו'). בשעה שמונה כבר היינו צריכים להיות בבית. - האוכל היה מוקצב, תעודות הזיהוי סומנו והיה עלינו לענוד כוכב צהוב, זכור לי, כשיצאתי בפעם הראשונה לרחוב והכוכב הצהוב בחולצתי, התכוננתי בתגובת האנשים, רבים סובבו את ראשם, וזקן אחד ניגש אלי ולחש באוזני: "איך דבר, איך דבר, זה יחלוף".

כאשר החלו לבעוט בי בהיותי ברחוב, חשתי לראשונה מה זאת אנטישמיות. - הייתי אז בת 13. פעם הלכתי עם חברתי לגן, ניגש אלי חבר למשחקים בילדות, שהיה לבוש במדים (אוהדי-הגרמנים) ושאל: "את לא יהודיה?" ועניתי: "אני כן יהודיה" - הוא התחיל להכות אותי, לא נשארתי אדישה והחזרתי לו. ולעומת זאת פעם אחרת שבעטו בי ברחוב, לא יכולתי לעשות מאומה... (לפי דיבורה של מיכל ניכר שהדברים טריים בזכרונה כאילו אירעו אך לפני זמן-מה) "מהומות היו יום יום. העם הצ'כי לא הגיש שום עזרה, היתה סינה כנגד היהודים והם נחשבו כגורמי הרעה. התנועה הציונית המטיכה את פעולותיה - בהטוואה של תנועת ספורט, היא היתה בלתי-ליגאלית. כמובן, שכל התנועות התאחדו. "איך היתה הכניסה לגיטו? - היינו ממוספרים וממוינים והכריזו שעלינו לצאת מן העיר - ומי שלא יצא - ייהרג. היו הגבלות לכל דבר: מה מותר ומה אסור לקחת וכיצד צריך להתנהג. הי-הודים לא הגיבו, קיוו שהכל יחלוף כעבור שנה. הוציאו אותנו מצ'כיה בארבע טרנספורטים, והובלנו לטרזינשטדט.

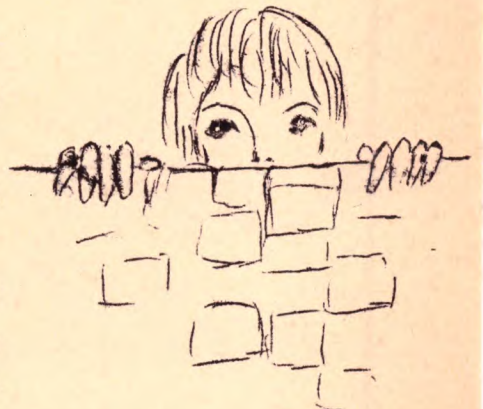

את הילדים, למשל, לימדו להגיד: "גם היום יש סרדינים לארוחת-ערב?" (היא מספרת זאת בחיוך עצוב) כסרדינים לא ראינו בעינינו.

בגלל היותו גיטו לדוגמא, היה טרזיאנסטדט יותר נקי מגיטאות אחרים, אך הסירחון והמחלות היו בו למכביר.

העיר טרזיאנסטאדט היא כעין מבצר עתיק שהיה מיועד ל-30 אלף נפש, ואילו אנו היינו בו כשישים אלף נפש וחולקנו גברים לחד ונשים לחד. אני חייתי בחדר אחד עם 5 בנות מהתנועה והבטחנו זו לזו לא להינתק. חילקנו בינינו כל מה שהיה וכל מה שלא היה. עם אימותינו ניפגשנו לעיתים די קרובות בשאי. אבי מת אחרי 3 חודשים בעבודת פוך. קשה מאוד במכבסה גם במשמרת לילה. עשינו הכל, גם דברים אסורים, כדי להשיג יותר אוכל. אחת הדרכים היתה לכבס את בגדי הטבחים וכתמורה הם נתנו עוד מנת מזון.

התרבות בגיטו היתה פעילה, ושם שמעתי וראיתי לראשונה בחיי יצירות מוסיקליות ומחזות, מטובי-האמנים של העם היהודי בצ'כיה. התנועה הציונית המשיכה לפעול והיתה מרכז-בשבילנו.

הילדים עד גיל 14 גרו במרוכז בהשגחת מדריכים. המסכנו ללמוד עברית, לשיר, לשחק, למרות האיסור. מצב זה היה עד שהתחילו הטרנספורטים ואחד אחד נע-למנו. אני הגעתי לאושביץ

אחרי 15 חודשים בטרזיאנסטדט. אח אחי איבדתי במקום זה. (ניסינו לדובב את מיכל שתספר חוויה רגשית, אך היא חזרה והדגישה: "רגשות אי אפשר לתאר").

אני הייתי בטרנספורט הראשון שיצא מאושביץ, עם מספר על היד, כדי לעבוד בגרמניה בהאמבורג.

(שלחו רק את אלה שהיו חזקים ומסוגלים לעבודה קשה). עבדנו עבודה-פרך. למשל, לאסוף את הלבנים הסלמות מתוך ההריסות, בשלג ובכפור בלי אוכל ובגדים. כשהחזית הגרמנית התקדמה שלחו אותנו לברגן-בלזן מחנה ריכוז שאושביץ היה גן-עדן לעומתו. האנשים מתו מרעב, מחלות הרעלות וסבל. אמי, שהצלחתי להוציא בקושי-רב מאושביץ, מתה מטיפוס בברגן-בלזן. גם אני חליתי בטיפוס, ובינתיים האנגלים שיחררו את המחנה. התקופה הזאת שהייתי חולה אינה זכורה לי משום שהייתי קרובה למוות. אני רק זוכרת שכאשר פקחתי את עיני, הייתי משוחררת. חזרתי לפרג ב-1945, הייתי

אלהי הטיול

היום הראשון של שבוע החטיבה עבר. היה זה יום גדוש ומנוצל במלואו. טיילנו באיזור שלנו, ולמרות הקירבה שלנו אליו, לא היכרנו איזור זה יותר מכל איזור אחר בארץ, ואין ספק שזה היה הרווח הגדול של טיול זה. בצהדי-יום ראשון עשינו סיור בשטח הצריפים במטרה "לתפוס" כמה חבר'ה ולשאול אותם כיצד ניראה בעיניהם יום הטיול. בחרנו לנושא מרכזי בשאלות - כמובן את הטיול עצמו על כל צדדיו כולל השיחות על גרעיני-בנים שהיו באייל וכן את... נדב המדריך שהיה דמות בולטת באירגון הטיול ובאווירה שלו. "המסע" שלנו על פני הדשא של שכונת הצריפים החל. ראשון מצאנו את דוד (י') "מחרדן" בשמש ונהנה מזיו העולם. ביקשנו אותו לספר לנו איך היה הטיול, והנה מה שאמר, ניכתב מילה במילה: "היה יופי, מה את כותבת את כל - מה שאני אומר? איזה מין שאלות? על איזה קטע של הטיול לספר לך? אה... על כל הטיול, טוב!" - אחר רגע שתיקה הוא מתחיל "לדקלם" את דעתו - "מבחינה - נפשית, המיקום האיסטראטגי של הטיול לא היה במקום, דבר שלא תלוי בו. המזל היה שנישארנו תפוזים על העצים בדרך, היה בסדר, לא רע, לא במיוחד קשה, היה יפה. השיחה על גרעיני בנים הייתה נהדרת. משהו על נדב? - היה בחור עליז, - היה בסדר. מזל שלא היגענו איתו לכפר סבא".

ניפרדנו מדוד ומהדשא הגדול וניכנסנו לאחד הצריפים. פה חבר'ה שרועים על המיטות, הטרנסיסטור מזמר, והאווירה עצלנית. ראינו את ורד (י') ומיד פנינו אליה. היא מתחילה בלי היסוסים: "זה היה טיול שלא היה כמו "יציאת-מצרים", מה לגיד לך? טוב, אני אגיד לך: הנוף היה מעניין. זה היה טיול חשוב כי רוב החבר'ה לא מכירים את האיזור הזה. האווירה הייתה עליזה. השיחה על גרעיני-בנים לא הייתה מספקת. אנו היינו צריכים להתווכח ולהביע דיעותינו וזה לא ניתן". על נדב ורד חושבת המון זמן, פשוט היא אינה מוצאת מספט מסכם, לבסוף: "נדב רצה להראות את עצמו נורא חכם, אז הוא שאל כל מיני שאלות באינטליגנציה כל-לית. הוא לא שם לב שלפעמים גם הוא לא ידע". הרעב משך אותנו למטבחון וכרגיל מוכרחים למצוא שם מישהו, ואחד כמו יהודה (י') זה ברור...

יהודה: "אוי, לענות לך, נו, בסדר, מהר! פשוט איך היה הטיול?" - "נהדר". בין נגיסת לחם אחת למישנה יהודה "מתפלסף": על הטיול אין הרבה מה להתעכב, הדרך והאתרים ההיסטוריים היו בלתי מוכרים לרבים, וטוב היה לעבור חלקת ארץ זו שהיא כל-כך קרובה ומכירים אותה כה מעט.

באייל האירגון היה למופת, הכל התנהל לפי סדר-שעות מדוקדק, "ובעיקר הנסיעה בסוף - הביתה".

היה מעניין לשמוע את שלבי היווצרותו של גרעין על כל הקשיים הכרוכים בדבר. ומעניין היה הדבר שבעתים כשהמדובר בגרעין שכבר יושב שנה באייל, ולמרות הזמן המועט שנמצא שם, כבר הגיע לעמדות המרכזיות במשק.

לזכותו של נדב אפשר לומר שהוא אירגן את הטיול על הצד הטוב ביותר ע"י זה "שבירר את כל הפרטים עד הפרט הקטן ביותר" יחד עם כל משתתפי הטיול. א-בל יכול להיות שזה לא העיקר כי לבסוף הכל התנהל כשורה.

פנינה (י"א) כמעט לא הספיקה לחזור מהשדה וכבר "החרמנו" אותה למטרתנו. "מה את רוצה לראיין אותי?" - בלי בעיות היא ממשיכה - "הטיול היה נחמד, למרות שהנוף לא השתנה כל הדרך, אך האווירה בין החברים מילאה את החסר. בטיול ואינו חלק של קו הגבול, שבהזדמנות אחרת לא היה יוצא להגיע אליו. סופר לנו על הדרכים ההיסטוריות שעברו באיזור, שאחת מהן דרך-הים.

ראינו אתרים היסטוריים מעניינים מתקופות שונות. היכרנו את הישובים שנימצאים בסביבה. הדרך לא היתה קשה. באייל סופר לנו על המשק מבחינה היסטורית, מסקית וחברתית. ערכנו טיול קצר במשק, ולאחר מכן דנו בבעיית גרעיני-בנים. מה להגיד לך על נדב? - נדב הרים את המוראל בקבוצה.

לא היו לו מעצורים בפני "מחסומים" שונים שהיו בדרך, - טיפסנו על גדרות תייל, זחלנו תחת שערים, הרגשנו מהו שדה קוצים וזה הספיק לנו, המשמעת ה"צבאית" היתה חזקה.

מכיוון שהמקלחת הוא מקום ציבורי מוכרחים למצוא שם בת בשביל ראיון, לכן ניגשנו לטם ומצאנו את דורון (י"א): טוב, אני אספר, אבל בתנאי שאת תסגנני" - היא אומרת וממשיכה די בטחון - "מבחינה חברתית היה נחמד מאוד והאווירה היתה מתאימה בדיוק לתנאים. המטרה החברתית של הטיול, שבני כיתה ט' ישתלבו בינינו הוטשה במלואה.

הדרך היתה די מעניינת, לא ראינו דברים מיוחדים, אך היכרנו חלק של הגבול שבדרך כלל לא מגיעים אליו. היה מעניין לראות את תנאיו המיוחדים של יישוב-ספר. הטיול לא היה קשה, הדרך לא ארוכה מדי ולא קצרה.

השיחה על גרעיני-בנים היתה מעניינת מאוד בעיקר בזכות הבן שהביא לנו - בעיות של גרעין, והעניין היה בכך ששמענו רשמים מבחור שעבר את הדברים ממש. זאת היתה אחת מהפעמים היחידות שהיכרנו את הבעיה של הישובים הצעירים מקרוב. מעניין היה לשמוע על צמיחתו של המשק, התרחבותו ותכניותיו לעתיד.

אחד הבנים מכיתה ט' מתבייש בשמו הוא השביע אותנו שאם הוא יראה את שמו הרי זאת הפעם האחרונה שהוא מרואיין, לא היתה לנו ברירה, אלא לקבל את הדין: "על הנוף כמעט לא הסתכלתי אך בכל זאת ראיתי אדמה, שדות-יבשים וכן פרדסים. נוף לא רע, די נהנתי. מבחינה חברתית היה בסדר, חברים סחבו ולא יללו, בייחוד נהנתי בשכונה בכפר-סבא - שיחקו שם בכדור. הארוחה היתה טעימה, היה "המון" מה לאכול והיינו נורא "שבעים".

באייל נהנתי מקבלת הפנים הנחמדה של הברחשים, אך עלה עליהם אריה אושר - כל הכבוד לו. השיחה על גרעיני-בנים נגעה לי מאוד בייחוד מפני ששמעתי מידי פעם טרנסיסטור בשקט, הסתכנעתי שצריך לגייס בנים כדי לתמוך ביישובים צעירים, אך כל עוד אין מגרש כדור-רגל, אני לא בא. (גם שיהיה, אני לא אבוא). היה טוב וטוב שהיה.

נדב? או, הוא היה מוצלח. הוא עתה...

עצים. הבדיחות של נדב היו מצחיקות, הוא תמיד היה הראשון שצחק מהבדיחות שלו. כמובן שגם אנחנו לא צחקנו".
 נעמי (ט') האחרונה בין המרואיינים אומרת: "לאיזור זה לא היה ערך מיוחד לגבינו. הוא לא היה מעניין במיוחד חוץ מכמה מקומות "מסכנים" שהיה כדאי לראותם: שני מבצרים וחצפית על-קלקיליה. בשביל לראות מקומות אלה לא היה כדאי ללכת את כל הקילומטרים האלה, שלא היה בהם שום עניין. ניטאלת השאלה אם רוצים להפיק כושר מן הטיול הזה או הנאה. הטיול הזה היה רק בשביל כושר ולא יותר מזה.

האווירה היתה טובה מאוד, בייחוד מפני שהקבוצות היו קטנות ומעורבות. ובשבילנו זה כמובן טוב מאוד. זה גם איפשר מגע בין הכיתות. באייל היה נחמד. השיחה היתה בהחלט במקום.
 מה, על נדב אני צריכה להביע דעה? אין לי מה להגיד עליו, כל הכבוד לחוש ההומור שלו וזהו".

בזה סיימנו ולמרות שהתשובות נאמרו בהרבה בדיחות הדעת, הרי אין ספק שאפשר למצוא "בין השיטין" הרבה דברים נכונים, ולאסוף מהם תמונה כוללת לגבי הטיול. וכן ניתוח "עמוק" על נדב מבחינה "טיולית".

על החתום:

עט, נייר ומראיינת

ומפי נדב:

מבצעי השבת למיניהם נוכים בקביעות לחוסר אימוץ ולמורת רוח לפני הטיול ולטביעות רצון כללית לאחרינו. לאור נסיון זה, ניתן לצפות ליתר היענות נפשית ופיסית לקראת מבצעים אלה, בייחוד לאחר שהמסק הסכים לאפשר לחטיבה טיול ברכב או ברגל אחת לכמה שבועות לכל מקום שנחפוץ. אפשרות פנטסטית זאת כמעט ולא נוצלה.

העיקרון שמנחה אותנו בבחירת ציר הטיול הינם מקומות בלתי שיגרתיים שאדם ממוצע בדרך כלל לא מגיע אליהם. חכנית "טיולון" כזה היא קלה ואינה דחוסה - במיוחד כדי לאפשר מיצוי מירב ההנאה וההתרשמות.
 טוב היה לו קם חוג לטופוגרפיה בחברה שילמד נושא מעניין זה בצורה סדירה ויתן דחיפה בחברה לאותם מבצעים. אין סיבה שהחברה עצמם לא יובילו ויבחרו את ציף התנועה במקום המדריכים ואף יזמן איזורים חדשים לטייל בהם.
 לא אכנס כאן לצורת בילוי השבתות וימי החופש בשיטה השגורה על-בני החטיבה, אומר רק שלחזות בבן צעיר נכנס בשבת בצהריים לחדר-האוכל עם עיניים נפוחות-משינה - אינו מחזה מלבב ביותר. אני מציע להעלות הנושא להחלפת דיעות מע"ג "עלומים".

מהו הטיול

- ישבנו ליד חורשת אקליפטוסים. כשנדב רוצה להסביר על הנוף הוא פותח כך: אתם רואים את הענף מטמאל? - צריך לגזום אותו!
 - אריה אושר אמר לנו באייל שיטנו גן מוכן עם כל התנאים לקלוט ילדים אך הצרה היא שאין - ילדים, שואלת ורד: "מה, אין לכם ילדים שכירים?"